

Nikolina N. Zobenica*

Filozofski fakultet u Novom Sadu
Srbija

PREVOD ESEJA B. ŠTRAUSA SVE JAČI ODJEK JARČEVE PESME^{1}**

UDC 821.112.2-4

Kada neko posmatra slobodno društvo, veliko i celovito, oseća nelagodu, ne zato što potajno neguje odbojnost prema njemu, već naprotiv, zato što se previše divi izuzetno komplikovanim procesima i prilagođavanjima, grandioznom i osetljivom organizmu zajedništva, kakav ni najuniverzalniji umetnik, ni najtalentovaniji vladar ne bi mogao da smisli i upravlja njime. Kada skoro nem od divljenja posmatra kako ljudi sa svom svojom iskvarenošću „au fond“ bez teškoća prolaze jedni pored drugih, što se razume kao i: umeti s ljudima. Kada svuda u njihovim poslovima i pokretima primećuje uravnoteženost, spremnost da plešu, njihovu igru, lukavo pretvaranje, artistski manir - da, kada se nalazi van njega, pod uslovom da nije zaražen nekom političkom bolešću, ovo zajedništvo mu pre izgleda kao neko neshvatljivo umetničko delo nego kao kipući kotao, kao „pakao drugih“...

Povremeno će mu se učiniti da čuje poslednje nameštanje uz škripu, kao da vidi još one poslednje pojedince, kojima je pošlo za rukom da pobegnu u neki dom, kao da čuje tiho škljocanje brave, ulazak u stanje ravnoteže. Posle toga: samo još povlačenje konaca, ruku, nerava, ugovora, mreža i snova.

Kakvu još sposobnost transformacije poseduje to naše, što smo stvorili? Po svemu sudeći, baš nikakvu. Uplovili smo u postojanost sistema koji sam sebe ispravlja. Da li je to još demokratija ili već demokratizam: kibernetički model, naučni diskurs, političko-tehničko udruženje za samonadgledanje, ostaje pod

* Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za germanistiku, Dr Zorana Đinđića 2, 21 000 Novi Sad, Srbija; e-mail: nikolinazobenica@gmail.com.

¹ Esej Bota Štrausa [Botho Strauß: Anschwellender Bocksgesang] prvi put je objavljen u nemačkom nedeljniku *Der Spiegel* 08.02.1993, br. 6, str. 202-207 i dostupan je na internet stranici časopisa (<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13681004.html>). „Bocksgesang“, odnosno „jarčeva pesma“, doslovan je prevod grčke reči „tragedija“ („tragos“ + „ode“).

** Kod prevoda objavljenih u Komunikaciji i kulturi *online* odgovornost za sva pitanja u vezi sa autorskim pravima preuzimaju autori prevoda. (prim. uredništva)

znakom pitanja. Izvesno je, međutim, da je ovoj tvorevini, kao i prirodnom organizmu, uvek iznova potreban unutrašnji i spoljašnji pritisak opasnosti, rizika, čak i period ozbiljnog slabljenja, kako bi sakupila nove snage, koje imaju tendenciju ka tome da se uludo troše na hiljade sekundarnih stvari. Dosad nije bilo konkurencije, jer niti totalitarizam, niti teokratije nisu stvorile ništa bolje za dobrobit većine ljudi kao što to nije ni ovaj sistem nesvrshodnih sloboda.

Naravno da je to tako dok god smo ubeđeni u to da jedino ekonomski uspeh oblikuje, povezuje i veseli mase. Kako stvari stoje, u međuvremenu možda nekome i sine da će društva, u kojima se ne okreće sve oko ekonomizma, pokazati znatnu snagu ili čak nadmoćnost u slučaju konflikta, budući da su ona ograničila svoje potrebe, oslanjajući se na veru.

Kad mi bogati izgubimo samo minimalan deo svog bogatstva, to u našem razdražljivom, nervoznom sistemu ima posledice ne samo u unutrašnjoj politici zemlje, već pre svega, sasvim neočekivano, u političkom unutrašnjem životu stanovništva, do impulsivnog ispoljavanja njegove netrpeljivosti i agresije.

Malo previše samozadovoljno upozoravamo na postojanje nacionalističkih strujanja u novim istočnoevropskim i srednjoazijskim zemljama. Da neko u Tadžikistanu smatra da je njegov politički zadatak upravo obaveza da sačuva svoj jezik, kao što mi čuvamo svoje reke, mi to više ne razumemo. Da je jedan narod spreman da brani svoj moralni zakon od drugih i da je za to spreman da žrtvuje svoj život, mi to više ne razumemo, nego čak u svojoj liberalno-libertinskoj egocentričnosti smatramo pogrešnim poimanjem, koje je za osudu.

Međutim, na pomolu su konflikti koji se više ne mogu umiriti ekonomski, a na štetu ide činjenica da je bogati Zapadnoevropljanin takoreći i moralno živeo iznad svojih mogućnosti, te je „ono što može da se uradi“ naišlo na granicu. Svejedno je kako mi to vrednujemo, biće teško izboriti se sa činjenicama: da stare stvari nisu samo zastarele i da su mrtve, da čovek, kao pojedinac, i kao pripadnik naroda, jednostavno ne postoji samo od danas. Između tradicionalnih i naprednih snaga, između onih koji čuvaju i onih koji ruše staro, biće rata.

Mi se samo prema unutra borimo za ono što je naše. Neće nas strani osvajači izazvati na borbu. Bićemo izazvani da se prema četama prognanih i onih koji su

ostali bez zavičaja ophodimo sa sažaljenjem i spremnošću na pomoć, jer mi smo zakonom obavezani na dobrotu. Da bismo ovu zapovest ulili u dušu ljudi (ne samo glasača i glasačica na izborima), bila je potrebna postepena rehistijanizacija našeg modernog egoističnog junaštva. Pošto istorija nije prestala da otkriva svoje tragičke dispozicije, niko ne može da predvidi da li će se naše nenasilje samo preneti na našu decu.

Hipokrizija javnog morala, koja se svuda toleriše (gde se ne neguje): nipodaštavanje Erosa, nipodaštavanje vojnika, nipodaštavanje crkve, tradicije i autoriteta, ne treba da se nađe u čudu, kad njene reči, kad je zaista potrebno, više nemaju nikakvu snagu. Ali u čijim rukama, u čijim ustima su moć i reč, koje će nas sačuvati od još goreg?

Čini se nezamislivim da neko baš u okolnostima u kojima sada živi iskusi poslednje i najbolje *moguće* ostvarenje zajedničkog života u društvu. Ko bi mogao apologiji neizvesnosti, upravo-baš-još dati verodostojan izraz?

Od svojih početaka (u Hitleru) nemačka posleratna inteligencija kruto insistira na tome da čovek može da bude svestan samo toga da su trenutne okolnosti loše; pokušala je čak da nas nagovori na najsumnjivije mogućnosti i ponudila nam radikalno dobro i drugačije u vidu profane eshatologije. Ona se u međuvremenu strmoglavila isto kao i izvesna sektaška obećanja o skorom kraju sveta.

Liberal se više ne pojavljuje kao liberalan sam po sebi, nego sve više kao odlučan, sve liberalnije opremljen protivnik antiliberalizma: on važi za liberalnog, stekao je ugled kao takav, on je – u svojoj javnoj službi – željan ugleda i otuda postaje sve bezobzirnije liberalan. On je protivnik antiliberalnog, neprestano proklamira sam sebe, iznutra je izrazito razdražljiv i krajnje nam je blizak, kao komšija.

Povremeno treba proveriti šta je u sopstvenoj toleranciji nepatvoreno i nezavisno, a šta potiče od usiljene nemačke mržnje prema samom sebi, koja strancima iskazuje dobrodošlicu, da bi se ovde, u omrznutoj otadžbini, okolnosti konačno pokazale u onoj svojoj čuvenoj („fašistoidnoj“) prepoznatljivosti, kako se nekoć (a tajno i dalje) nazivala u zločinačkoj dijalektici levičarskog terora.

Intelektualci su ljubazni prema strancu, ne zbog njega samog, već zato što su gnevni na svoje i pozdravljaju sve što ga uništava – tamo gde ovakvo obrtanje duševnog stanja postane javno, a latentno se to dešava na više mesta, ono s pravom perverzijom, brutalnom afirmacijom pokazuje svoju spremnost i želju da bude uvređeno.

Podrazumeva se da treba osetiti gnev prema tom „tipu“ Nemca kao reprezentantu većine. Dostojanstvo Ciganke koja prosi mogu da vidim na prvi pogled. Dostojanstvo – ah, prazne fraze pozajmljene sa kneževskog dvora – mog deformisanog, u užicima bučnog zemljaka, u sveukopnosti njegovih bestidnih zahteva, moram dugo, ako ne uzalud da tražim. Kako bi izgledao, često se pitam, moj razmetljivi bližnji, kad bi ga zadesio neočekivani bol ili briga? Možda bi tada izašlo na videlo njegovo dostojanstvo. Čovek ipak mora barem jednom da ga vidi, pre nego što ga prihvati kao zakonsko „vjerujem“.

Većina nosilaca ubeđenja koji se danas čuju, kao da svoje najbliže poznaje uglavnom samo kao komšiju osvetljenog zaslepljujućim svetlima reflektora u zajedničkom tok-šouu. Očigledno je da su izgubili onaj čulni osećaj – i to često podrazumeva i: čulni otpor i užas – da je *svako* drugi stran, čak i njihovi zemljaci.

Čudno je kako neko može da se naziva "levičarem", pošto levo od davnina predstavlja sinonim za nešto pogrešno. Čovek se drži znaka za začarano i izopačeno, jer, pun prosvetiteljske oholosti, svoju politiku zasniva na dokazu nemoći magijskih predstava o redu.

Biti desničar, ne iz pravednog ubeđenja, iz opštedobrih namera, već celim svojim bićem, to znači doživeti nadmoć sećanja, koje obuzima više čoveka nego građanina, koje ga čini usamljenim i potresenim usred ovih modernih, prosvećenih okolnosti, u kojima vodi svoj svakodnevni život. Ovoj prožetosti sećanjem nije potrebna odbojna i smešna maskarada poniznog podražavanja, posezanje u prodavnicu polovne istorije nesreće.

Reč je o jednoj drugačijoj vrsti pobune: protiv totalne vladavine sadašnjice, koja ne samo što hoće da oduzme individui svako *prisustvo* neprosvećene prošlosti, istorijskog postajanja, mitskog vremena, već i da je iskoreni. Za razliku od levičarske fantazije koja parodira istoriju spasenja, desničarska zamišlja buduće

svetsko carstvo, njoj nije potrebna utopija, nego pokušava da se nadoveže na davno vreme, nepomično, i ona je u svojoj suštini dubinsko sećanje, a samim tim i religiozna ili protopolitička inicijacija. Ona je uvek i egzistencijalno fantazija gubitka, a ne (zemaljskog) obećanja. Dakle, fantazija pesnika, od Homera do Helderlina.

Desničar je u tom smislu od neonaciste jednako udaljen kao i ljubitelj fudbala od huligana, čak i više: onaj koji uništava njegovu interesnu sferu postaje mu najgori, ogorčeni neprijatelj. (Doduše: Mogu li deca koju smo zanemarili da postanu naši neprijatelji?)

Desničar – u tom pravcu: autsajder. Ono što ga deli od problematičnog sveta jeste nedostatak strasti, zločinačka egocentričnost, njegovo u istoj meri smešno koliko i odbojno podruštvljanje patnje i sreće.

U Istočnoj Evropi može da se dešava šta god hoće, kod nas je levica još uvek tamo gde se nalazi kulturna većina. To je mahom javna inteligencija, dosetljivi i pokajnički čuvari savesti, koji svoj uspravan hod u suštini koriste da bi stigli do najbližeg mikrofona ili podijuma, i koji trenutno svesrdno i nepopustljivo nastoje da se bave magijom koristeći *racionalna* sredstva, kao da teže da, barem za sebe i za svoj govor, steknu onaj magični i sakralni autoritet, protiv kojeg se kao uspravni čuvari najžešće bore.

Modernost se više ne završava svojim nežnim postmodernim izdancima, nego se prekida kulturnim šokom. Kulturni šok, koji ne pogađa divljake, nego pustoši one koji su zaboravni.

Buka koja se sad čuje, negativni senzibilitet neprijateljskih reakcija, koje odmah postaju ludilo mržnje, to su seizmički predznaci, anticipacija jedne veće bezizlaznosti, koja se najavljuje preko onih koji će je najteže osetiti. „Nemačko“, na koje oni misle, samo je kodna reč, a u njoj su skriveni: turbulencija svetske istorije, sferski pritisak nemoći, buktanje paricida-antiparicida u drugoj generaciji, kršenje tabua i emancipacija u kasnijoj fazi i pod obrnutim predznakom, nesigurnost i pogoršanje bližih životnih okolnosti, pojava „gladi“ u biblijskom smislu reči; to je teror predosećaja.

Nakon toga što su se decenijama kulturna dešavanja odigravala u znaku mladosti, supstanca mladeži je sada prilično istrošena, to je poslednja progenitura posleratnog doba, čija istorija predanja i raspoloženja predstavlja istoriju negacija i mržnje prema ocu, ružan rezultat spajanja propisanog sa libertinskim do psihopatskog antifašizma.

Društvo je krivo! Vaspitanje je zakazalo! Čuju se moderatori kako nimalo dirnuti uzvikuju u svom starom maniru. Kako zaslepljeno i bespomoćno sada izgledaju oni kritički prosvećeni, bez smisla za zlu kob, koji su dinamičko ulančavanje emancipacija u smeni generacija pozdravljali, kao i svaku pobunjeničku, revolucionarnu potenciju, dok ona ne bi, kao i sada, pokazala svoje golo neutralno jezgro: brutalnu mržnju.

Povrede osećanja stida, koje je nanela prva mladež odana anarhiji oko 1968. godine, sada je nasledila desnica. Nova mladež radi isto što i prethodna generacija – razmeće se, vrši inicijaciju razaranjem tabua.

Zločini nacista bili su toliko nasilni, da se ne mogu kompenzovati ni moralnim stidom niti drugim građanskim osećanjima. Oni kod Nemca stvaraju osećanje potresenosti i održavaju ga, pod „tremendum“; kuda god da usmeri svoje drhtanje i zvocanje, krivica koja prevazilazi ljudsku mogućnost podnošenja ne može samo da se „razradi“ kroz jednu, dve generacije. Reč je o zloj kobi u sakralnom značenju te reči, a ne samo o tabuu poput onih koji štite određene međuljudske forme opštenja ili intimne sfere.

Otuda se kod skrnavljenja neonacista, posebno njihovih antisemitskih napada, uopšte ne radi o militantnim činovima protuprosvećivanja. Ono će, u strogom smislu reči, uvek biti najviši čuvar područja neispitanog, tabua i plašljivosti, a njihovo kršenje je dugo bilo strategija kritičkog razotkrivanja. Tužno je što čovek sve to zna i što odbacuje staro pravno rešenje.

Uticao predosećaja. Treba zamisliti fiziku malih i najmanjih demona, nematerijalnih, koji se bave nesrećom, onda bi svuda poletela jata amplifikatora, akceleratora, precipitatora (elementi jednog ishitrenog razvoja). Otprilike kao kada moderator blede i sa osudom saopšti da postoji opasnost da Nemačka (zbog promene zakona o azilu) postane najveća zemlja deportacije u Evropi. Ako to nije skrnavljenje pojmova...

Sablažnjivo je kako mejnstrim stalno pokušava da uveća desničarsko radikalnu struju, uvek iznova nipodaštava ono što je zabranjeno, samo da bi stalno navodila novu vodu u korito, jer ljudi hoće da vide struju kako buja, uzbuđenje treba da se isplati. Mejnstrim podiže i othranjuje ono što ne odobrava, a povremeno ga čak i kupuje i izdržava. Medijsko pokeraško lice i grimasa izobličena mržnjom prema stranom predstavljaju političku Janusovu glavu – u politici može sve da se objedini.

Danas je nespojivo samo carstvo koje teži političko-društvenoj hegemoniji nad duhom, moralom, naukom i verom, sa odlučnim poricanjem takvih zahteva za hegemonijom, na drugoj strani. Izvesno je da postoji politički eksternum za suzbijanje i poricanje političkih pretenzija na svemoć. Duhovna rezerva, koja se u ime mudrosti naroda, u ime Šekspira, u ime obezvređivanja svetovnosti, u ime poboljšanja ljudske moći trpljenja bori protiv političkog relativizovanja egzistencije.

Kako će izgledati buduća tragedija, mi o tome ništa ne znamo. Čujemo samo sve glasiju buku misterije, jarčevu pesmu u dubini našeg delovanja. Žrtvene pesme, koje sve jače odjekuju u nutrini serviranog. Tragedija je dala meru za iskustvo patnje kao i za učenje da se ona podnese. Isključila je mogućnost da je poreknemo, da je politizujemo ili da je društveno uklonimo. Jer to je patnja odvajkada; oni koje pogađa samo je drugačije opažaju, prihvataju, nazivaju imenima, koja se razlikuju u nijansama.

Rasizam i neprijateljstvo prema strancima su „pale“ kultne strasti, koje su izvorno imale sakralni smisao stvaranja reda.

U knjizi *Nasilje i sveto* Rene Žirar piše: „Ritus je ponavljanje prvog spontanog ubistva linčovanjem, posle kojeg je u zajednici ponovo vladao red...“. Kada bi izbili nemiri, uhvatio bi se i kamenovao neki stranac, čovek u prolazu. Kao žrtva „osnivačkog“ nasilja žrtveno jare nikada nije samo objekat mržnje, već i predmet obožavanja: Ono u sebe skuplja jednodušnu mržnju zajednice, kako bi je se ona oslobodila. Ono je metabolička posuda.

Drugde ovu dinamiku spasenja preuzima plemenski vladar, kralj: on otelotvoruje moć tame, navlači na sebe sve zlo, da bi ga preobrazio u stabilnost i

plodnost. Vlada preuzima funkciju kultne žrtve. (U skladu s tim levičarski terorizam bi igrao ulogu u „play of kingship“, pošto je on svoju mržnju isključivo usmeravao protiv vladara i birao žrtve iz njihovih redova. Time se ne bi stvorio veći nered u narodnoj zajednici, već bi se, naprotiv, obezbedilo skoro jednodušno jačanje postojećeg reda. Kod desničarskog nasilja, koje se od „kukavičkog ubistva“ pomoću daljinskog elektronskog upravljanja vraća ubistvu linčovanjem, kidanju uz prisustvo boga galame, postoji opasnost da se ne ostvari čak ni negativna jednodušnost u odbijanju strahota i da iz bola ne proizađe nikakvo dobro. Bojimo se, hoćemo da to sprečimo svom snagom koja nam je preostala, a ipak nemamo sigurno sredstvo da se branimo, kad u naš apstraktni svet upadne Bromios, glasni užas, kad ovaj sklop „simulakri i simulatora“, koji prividno savladava stvarnost, od danas do sutra počne da se ljulja. Sada stvarnost zaista krvari.)

Kulturni pesimista smatra da je uništenje neizbežno. Desničar se, naprotiv, nada da će doći do dalekosežne promene mentaliteta nastale u opasnostima, do konačnog opraštanja od stogodišnjeg „kulturnog pojma kao neprijatelja dodvoravanja“ (Hugo Bal), koji je posle Ničea prenaselio naš duhovni životni prostor nebrojenim podrugljivcima, ateistima i frivolnim insurgentima i stvorio jednu bigotnu pobožnost političkog, kritičkog i sveporičućeg. Da to ne može tako dalje da se nastavi, prvo su povikali ekolozi, upečatljivo i donekle uspešno nam to utisnuli u svest. Ovaj „limit-diktum“ može da se prenese i na političko, moralno, a sigurno i na socijalno-ekonomsko polje. Granice slobode i dozvoljenog kao da jasno dolaze do izražaja u serviranom.

Dali smo sve od sebe da ojačamo sistem i izjednačimo moć. Ako se ovo prekine ili bude ozbiljno narušeno, onda smo tu sami, lišeni svoje snage. Ni pojedinac ni mnoštvo ne održavaju nikakvu vezu sa principima odricanja i služenja ili drugim takozvanim pruskim vrlinama, koje je još Hitler umeo da iskoristi. Pre će ova Republika završiti uz cviljenje (i iza sličnog, prividnog nestati) nego uz veliki prasak, resurekciju Firera. Verovatno će društvo u propadanju, da se ne bi odreklo svog sistema, pasti u ruke društvu iz senke koje postupa konformno sa sistemom. Tada će se iza onih slabih koji povlače konce pojaviti snažniji i uzeti ih pod svoje.

Kad se samo ima na umu koliko brzo vatrena kugla gluposti raste i kako se približava maloj planeti duha. Možda će nas već sutra sve spaliti, i samo će se usta i

dalje orno otvarati, a mi to nećemo više ni primećivati; svako od nas je već pretvoren u zabavni užas, duh „info-zabave“. Možda ipak projuri pored nas.

Izdvojeni pojedinac je neprestano bio okružen besmislicama, raširenim u njegovo vreme, i sateran njihovom silinom. Danas su te snage samo postale apelativnije, odzvanjaju iz svih ćoškova – mada ih još ima dosta bez odjeka. Cela promena u osnovi se ogleda u tome da je reklama, kojom nešto nebitno nastoji da skrene pažnju na sebe, tako značajno napredovala u svojoj rafiniranosti i načinu plasiranja.

Heroj-autsajder danas će i ubuduće imati drugačije crte od zaslužnog „poete maudita“ ili libertinskog pobunjenika, već i zato što, prvo, više nema građana-filistara, koji mogu da se uplaše, i drugo, medijskom građaninu svaki zamislivi užas služi kao zabava. Ono što je zabranjeno može da se traži kao i magijsko – teško da će se naći tamo gde je već jednom pronađeno.

Uvek iznova ta (sirota) nada, da će struja napraviti veliki krug i ostavi za sobom zagušljivu, zasićenu konvenciju intelektualnog protestantizma (jedini originalni duhovni proizvod Savezne Republike). Rečenica, koju je navodno Maks Friš izrekao jednom svom kolegi: „Nemoj u starosti da budeš mudar, već ostani gnevan“, prihvaćena je kao opšte mesto kritičke ugodnosti, koja zaista to i jeste. Šta mora čovek da preuzme na sebe, da bi postao mudar! Šta sve da ne uzima u obzir, da bi sačuvao svoj gnev!

Promena uzora, koja se očekuje već duže vreme, nikada se neće desiti. Lenja magija oslobađanja, subverzivni kič neće biti srušeni. Sve se to beskonačno prolongira preko tehničke prerade.

Pri tome: toliko čudesnih pisaca, koje još treba pročitati – toliko građe i uzornosti za mladog čoveka da postane samotnjak. Čovek mora da ima mogućnost izbora; jedino što mu treba, jeste hrabrost za secesiju, za okretanje od mejnstrima. Ubeđen sam da su za održavanje opšteg sistema sporazumevanja neophodna magična mesta izdvajanja, jedna rasuta gomilica inspirisanih pojedinaca koji nisu saglasni. To nije poslednji razlog zašto se čovek sada nalazi pred gigantskom masom indiferentnosti među mladima, jer se politizovano društvo isključivo bavilo

udruženim manjinama i nije stavilo na raspolaganje uzor koji bi dao pečat samotnjacima.

Oni koji su u moje vreme imali štofa za autsajdera, brzo su se međusobno nalazili u usmerenoj struji, čak i ako bi ona bila nošena nekom „drugačijom prihvatljivošću“ od one koju je postavila većina normalnih građana. Onda je to bila kolektivna struja raspoloženja rok i andergraund scene, političkog anarhizma i slično. Danas većina i manjina, bez obzira na oblast, koristi potpuno jednak konforman vokabular ogorčenosti i potreba.

Nasuprot tome, pokazaće se da su strože forme odstupanja i prekida nužne; čovek će se setiti da su u vremenima brbljanja, vremenima kad je jezik nemoćan, jeziku potrebne nove zone zaštite; pa makar i u bašti dragih prijatelja, u kojoj uspeva još ponešto iz starih predanja, „hortus conclusus“, koja je dostupna samo malobrojnima i iz koje ne dopire ništa što bi za mase bilo od vrednosti. Tolerantno potcenjivanje većine. Potpuno je svejedno šta se odašilje na desetinama kanala, ako se jednom preseku veze posredovanja. Nije više potrebna ni žalba, ni tužba.

Oni prežvakavaju misao koja samo prozumi pored nas, pretvaraju ju je u šemu i ispunjavaju vreme emitovanja pitanjima koja sami sebi nikada ne postavljaju, ti komentatori, debatanti, „info-zabavljači“. Oni čak preuzimaju zagonetke i hijerogliffe u svoj plitak jezik, providan na sve strane, ti posrednici, koji svet čine umerenim. Sramota modernog sveta nije mnoštvo njenih tragedija, po tome se jedva razlikuje od ranijih svetova, nego samo to nečuveno moderiranje, nečovečno ublažavanje tragedija u posredovanju.

Ali čula se mogu samo otupiti, ne i ubiti. U nekom trenutku doći će do snažne pobune protiv prevare čula. Kad se više ne bude govorilo o „medijima“, nego o elektronskoj šou delatnosti, koja svojoj publici predočava svet u krajnjem, uopšte mogućem iluzionizmu. Ali recimo da se jednog dana desi da preko noći, kao u nekoj univerzalnoj mutaciji, svi gledaoci pred televizijskim ekranom izgube veru u svoja čula, a da tamo i dalje ulažu najveće napore da ponovo zarobe publiku, da je ponovo iluzionizuju, prilagode moderiranim frekvencama. Ali oni neće biti zarobljeni. Svetska šou delatnost odjednom deluje kao cirkus prekriven prašinom, jednim udarcem je izgubila svu svoju sugestivnu moć kojom rasparčava stvarnost.

Oni u kutijama i dalje vrbuju i vrbuju, naprežu se u smrtnom strahu – ali publika se smeška u isto vreme neumoljivo i blago: ona sad veruje u nešto drugo.

Inteligencija masa dostigla je stepen zasićenja. Neverovatno je da ona i dalje napreduje, transcendira se i 10 miliona gledalaca RTL-a postaju hajdegerijanci. Biti bistar je ograničenost naših dana. „High-Touch“-inteligencija, gde su svi uvek međusobno bliski, više ne pravi razliku između pešaka i predvodnika. Ono što je nekoć bila tupa masa, danas je tupa prosvećena masa.

Između šou razgovora i šou procesa primećujem samo postepene razlike u prikazivanju denunciranih. Ko dozvoljava da prilikom privatnog razgovora u njega pilje milioni nezainteresovanih, vređa dostojanstvo i čudo dijaloga, razgovora licem u lice i trebalo bi ga kazniti doživotnim oduzimanjem intimne sfere. Režim telekratske javnosti je najbeskrvnija nasilna vlast i istovremeno najobimniji totalitarizam u istoriji. Nije mu potrebno da padaju glave, on ih čini suvišnim. Ne poznaje ni podanike niti neprijatelje. Poznaje samo učesnike konformne sistemu. Stoga više niko ne primećuje da ga zloupotrebljavaju, izrabljuju, osakaćuju do ljudske nerazpoznatljivosti, koristeći snagu saglasnosti.

Vlada dril prolaznog protiv kojeg nijedna instanca na zemlji ne može da se pobuni. Njega u suštini omogućavaju rezovi; ali ti rezovi, uprkos značenju same reči, nemaju u sebi ništa rastavljajuće, oni čak dovode dotle da nastaje jedan beskonačan lanac dodira, da na kraju sve dolazi u dodir sa svim.

I nesporazum, čak i nesporazum postaje čoveku ljudski dragocen – skoro je nestao u komunikaciji javnog mnjenja. Svako ko nešto misli razume drugoga koji nešto misli. Nema više šta da se tumači. Javnost sažima, modulira frekvence koje se međusobno najviše odbijaju – u jedan šum razumevanja. Nesporazum time još više postaje privilegija umetničkog dela, koje zahteva tumačenje i ništa ne misli.

Ne sumnjam da autoritet, majstorstvo podstiče viši razvoj individue kod svih onih koji su u stanju da se obavežu, kao svaka forma prerano olakšane emancipacije. Vaspitanje bez gospodara (i bez otpora) nije bilo dobro ni za koga, samo je dovelo do povećane ravnodušnosti, mladalačkog umora.

Šteta je, jednostavno šteta zbog upropašćenog predanja. Da, ono propada napolju pred kapijama kao tovar dragocene hrane, koje stanovništvo mora da se

odrekne zbog nekih svađa oko carine. Predanje gine pred preprekama hibridnog precenjivanja savremenosti, gine pred politizovanim neznanjem onih vaspitnih i obrazovnih institucija, zakrpljenih za jednu ili dve generacije, legla mračnog prosvetavanja, u večito ambivalentnoj borbi privlačenja i odbijanja usmerenoj protiv duhova ponavljanja istorije: „Branite početke!“ ... Ah! Stvorite sami jedan upotrebljiv!

Uopšte nije pitanje da li čovek može da živi kao i pre, srećan i očajan, potresen i prosvetljen, doduše, samo van vladajućeg pojma kulture. Ono što mora da se ojača, jeste ono što je posebno. Opšte je moćno i slabo u isto vreme. Danas je teže naići na otpor, konformizam je inteligentan, pun faseta, podmukliji i proždrljiviji nego pre, dobronamerno grublji od otvorene gluposti, kojoj se čovek pre suprotstavljao ili joj okretao leđa.

Kad bi samo prestalo da se govori o „kulturi“, i konačno se kategorički napravila razlika između onoga što održava dobro raspoloženje masa, od onoga što pripada raspršenim pojedincima (koji čak ni ne čine zajednicu), i da to dvoje zauvek ostanu razdvojeni jednostavnim pojmom kloake, TV kanala ... Kad bi se barem uzelo u obzir to da ovde nije zajednička sudbina *jedne* kulture – čovek bi se konačno oslobodio „kulturnokritičke“ brige koja puni nebrojene stranice novina.

Lektor:

Jasmina N. Dražić
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za srpski jezik i lingvistiku